

CASSIUS DIO COCCEIANUS'UN HAYATI VE TARİHÇİLİĞİ

CASSIUS DIO COCCEIANUS'LIFE AND HISTORIOGRAPHERSHIP

Hülya BOYANA*
Ahmet TÜRKAN**

Makale Bilgisi

Başvuru : 2 Şubat 2019

Kabul : 15 Şubat 2019

Article Info

Received : February 2, 2019

Accepted : February 15, 2019

Özet

Dio ve Dion Cassius olarak da bilinen Cassius Dio Cocceianus, MS 155-164 yılları arasında Bithynia eyaletindeki Nicaea kentinde doğmuştur. Bithynia'nın önde gelen aristokrat ailelerinden birine mensuptur. Babası Cilicia ve Dalmatia valisi olarak görev yapmış Romalı bir senatör olan M. Cassius Apronianus, dedesi ise ünlü hatip Dio Chrysostomos (yak., 40- 115)'tur.

Antoninus Pius (138-161) döneminde Roma'nın eyaleti olan Bithynia'da doğan Cassius Dio yaklaşık 180 yılında Roma'ya gitmiş ve orada hızlı bir devlet kariyeri yapmıştır. Praetor, consul, Africa proconsul'lüğü ve Roma eyaletlerinde legatus olarak görev yapmıştır.

Antik çağın önemli tarihçilerinden olan Cassius Dio seksen kitaptan oluşan Hellence bir Roma Tarihi yazmıştır. Eser, Aeneas'ın İtalya'ya ayak basmasından başlayıp MS 229 yılına kadar geçen yaklaşık 1000 yıllık zaman dilimini kapsamaktadır.

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü- Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı. E-posta: boyana@humanity.ankara.edu.tr.

** Araştırma Görevlisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı. E-posta: aaturkan@gmail.com.

Bu çalışmamızda amaç eskiçağ tarihine önemli katkısı olan Cassius Dio'nun hayatını, kariyerini ve tarihçiliğini ele almaktır. Özellikle de Dio'nun kamu görevi yaptığı sürede Roma tarihi ile ilgili bilgiler vermektir.

Anahtar Kelimeler: *Cassius Dio, Tarih, Roma, Bithynia, Nicaea.*

Abstract

Cassius Dio Cocceianus, known as also Dio and Dion Cassius, was born between AD 155-164 in Nicaea that was part of Bithynia. He was related to one of the Bithynia's leading aristocrat family. His father was M.Cassius Apronianus, a Roman senator who served as Cilicia and Dalmatia's governor; and his grandfather was the famous orator Dio Chrysostomos (ca. 40-115).

Cassius Dio, who was born in Bithynia province of Rome during Antoninus Pius (138-161) period, was gone to Rome nearly in year 180 and completed there a fast state career. He served as praetor, consul, African proconsul and legatus in Roman provinces.

Being an important historian of Antiquity Dio Cassius had been written a Roman History in Helen language composed of eighty books. His work comprises approximately a 1000 year period starting from the Aeneas' setting foot on Italy up to year AD 229.

In our study the aim is to tackle Cassius Dio's life, career and historiographership who contributed to the history of Antiquity. Particularly to provide information about the Roman history for the period of Dio's public functions.

Key words: *Cassius Dio, History, Rome, Bithynia, Nicaea.*

Cassius Dio Cocceianus, yak. MS 150-235 yılları arasında¹ Bithynia eyaletinin *Nicaea* (Nikaia=İznik) kentinde yaşamış,² Roma İmparatorluk Dönemi'nin tarih yazarıdır. Yazar, Roma İmparatorluğu'na bağlılığını belli eden ve Roma'ya hizmet etmeyi onur kabul eden saygın bir aileden gelmiştir. Babası Cassius Apronianus *senator* ve sonra Lykia-Pamphilia'da *proconsul*³, Cilicia'da *legatus propraetore*⁴ ve son olarak Commodus Dönemi'nde (177-

¹ Yazarın doğum tarihi senatoya giriş tarihi dikkate alınarak çeşitli kaynaklar tarafından MS 155-164 yılları arasındaki bir zaman dilimine yerleştirilmektedir.

² Dio Cass. LXXV 15, 3. ...ὥστε δεηθεὶς ποτε ἐν τῇ Νικαίᾳ τῆ πατρίδι μου κεστρέως...

³ Daha önce *consul*'lük yapmış kişilerden seçilen, eyalet yönetiminde görevlendirilen kişi.

⁴ *Imperium* yetkisine sahip, *praetor*'un yerine geçen, onun yetkilerine sahip yüksek devlet memuru.

192) *consul suffectus*⁵ olarak ve Dalmatia'da da *legatus*⁶ olarak görev yapmıştır.⁷ Dedesi ise ünlü hatip ve filozof Dio Chrysostomos'dur.⁸

Tarihçi Cassius Dio'nun tam adı, Makedonia'da bulunan ve 1970'de yayımlanan bir yazıtta Κλ' Κάσσιος Δίων olarak geçmektedir.⁹ Bu yazıtta Dio'nun *praenomen*'inin Claudius olarak kullanıldığını, Boissevain'ın eserinde ise Cassius Dio'nun *cognomen*'i olarak, Cocceianus'un kullanıldığını görmekteyiz.¹⁰

Dio'nun el yazmalarında Cassius adı hiç anılmamıştır, ancak hem Photios¹¹ hem de Suda'da¹² Δίων başlığında Cassius adı geçmiştir. Dokuzuncu yüzyıldan önce hiç bir yerde Cocceianus adıyla karşılaşmamaktayız.

Üçüncü yüzyıldan yedinci yüzyıla kadar olan belgelere göre Dio'nun adının, Claudius Cassius Dio olarak kullanıldığını görmekteyiz.¹³ Daha sonra modern bilim insanları, geleneksel *tria nomina*¹⁴ ile Cassius Dio Cocceianus adını kullanmışlardır, ancak tarihçinin el yazmalarında bulunan en yaygın ismi basit bir şekilde Dio'dur.¹⁵

Cassius Dio Cocceianus'un yaşamıyla ilgili ayrıntıları, O'nun yazdığı, seksen kitaplık Hellence "Roma Tarihi" (*Rhomaika Historia* [Ρωμαϊκή ἱστορία]) adlı eserinden öğrenmekteyiz. Cilicia ve Dalmatia'nın *legatus*'u (=vali) olarak hizmet veren Romalı *senator* Cassius Apronianus'un oğlu

⁵ Görev süresi içinde bir boşluğu doldurmak üzere atanmış kişi. *Consul*'ün yerine atanan kişi.

⁶ Komutan, imparator vekili, özel devlet görevlisi. İmparatorluk eyaletinde doğrudan imparatora bağlı vali.

⁷ Dio Cass. *LXIX* 1,3; ὁ γὰρ πατήρ μου Ἀπρωνιανός, τῆς Κιλικίας ἄρξας, πάντα τὰ κατ' αὐτὸν ἐμεμασθήκει σαφῶς...; *LXXII* 7, 2; τῶ πατρὶ συνὼν ἄρχοντι τῆς Κιλικίας, πρὶν...; *XLIX* 36, 4. μετὰ γὰρ τοὶ τὴν ἐν τῇ Ἀφρικῇ ἡγεμονίαν τῇ τε Δελματία, ἧς ποτε καὶ ὁ πατήρ που χρόνον τινὰ ἥρξε, καί...

⁸ Cary, E., *Dio's Roman History I*, Loeb Classical Library, London-New York 1964, s.VII; Ameling, W., "Cassius Dio und Bithynien", *Epigraphica Anatolica*, Heft 4, Bonn 1984, s. 126.

⁹ Gowing, M., "Dio's Name", *Classical Philology*, vol. 85, No.1, Chicago (Jan. 1990), s. 49.

¹⁰ Boissevain, U. P., *Cassi Dionis Cocceiani Historiarum Romanarum Quae Supersunt*, vol. 1, Berlin 1955, XXXIX.

¹¹ MS ca 810-893 yılları arasında yaşamış, 858-867 ve 878-886 arasında Byzantion patriği olan, Hellen bilgi birikiminin Bizans Döneminde yaşamasına çok önemli katkılar sağlayan bir kişidir. Attika Yunancasının düz yazıda kullanılışı üzerine bir sözlük hazırlamıştır.

¹² Yunanca bir sözlük ve edebiyat ansiklopedisinin adıdır. MS 10. Yüzyılda derlenen yapıt, Hellen edebiyatı ve tarihi üzerine çok sayıda değerli yazı içermektedir.

¹³ Gowing, M., *agm*, s. 54.

¹⁴ Her Romalının üç adı vardır. Praenomen-nomen-cognomen.

¹⁵ Gowing, M., *agm*, s. 51.

Romalı tarihçi Cassius Dio, Bithynia Eyaleti'ndeki *Nicaea* Kenti'nde MS 155 yılında dünyaya gelmiş olduğu söylene de, *senatus*'a giriş tarihi göz önüne alındığında, O'nun doğum tarihi MS 155-164 yılları arasına yerleştirilmiştir.¹⁶ Babasının Cilicia valiliği sırasında onunla birlikte¹⁷ve babasının ölümünden sonra 180 yılı civarında Roma'ya gitmiştir.¹⁸ Romalı bir *senator*, *consul*, *legatus propraetor* ve *consul suffectus*'un oğlu olarak iyi bir eğitim alan Cassius Dio, muhtemelen *cursus honorum*'u¹⁹ takip etmiştir. Dio'nun ilk görevi *tribunus militum laticlavus*'tur.²⁰ İmparator Lucius Aurelius Commodus Dönemi'nde (180-192) Dio, *senatus*'a üye olmuştur.²¹ Ondan sonraki yaklaşık elli yıllık süre içinde senatör olarak ve imparatorluk eyaletlerinde çeşitli kamu yüksek görevlerinde yer almıştır.

Cassius Dio, görev bilincine sahip, insancıl ve filozof imparator olarak da anılan Marcus Aurelius'un (161-180) hüküm sürdüğü bir zamanda yetişmiştir. İmparator, 180 yılında vebadan öldüğü zaman, yerine geçecek oğlu olan Marcus Aurelius Commodus olmuştur. Commodus doğuştan fesat, acımasız ve ihtiraslı bir karakter olarak betimlenmiştir.²² Cassius Dio ise eserinde Commodus'u saflığı yüzünden çevresinin güdümünde kalmış, doğru yoldan sapmış, ihtiraslı ve acımasız alışkanlıkları olan imparator olarak tasvir etmiştir.²³

Commodus'un 192 yılında katledilmesinden sonra P. Helvius Pertinax 193 yılında imparator olmuştur. Alçakgönüllü, görevlerini hakkıyla yerine getiren, *senatus*'a karşı saygılı olan Pertinax hakkında Cassius Dio, eserinde O'nun döneminde neredeyse tam bir demokratik yönetim biçiminden söz etmektedir.²⁴ Yazar, sadece Roma kentinde değil, ülkenin tamamında düzenin

¹⁶ P. G., Woodcock, Concise Dictionary of Ancient History, Philosophical Library, New York 1955, s. 113; Millar, F., A Study of Cassius Dio, Oxford 1964, s. 13. Millar'a göre Dio'nun doğum tarihi 163/ 164 yılıdır.

¹⁷ Dio Cass. *LXXII*, 7, 2.

¹⁸ Cary, E., *age*, s. VII.

¹⁹ Soylu bir Roma vatandaşının, memuriyet görevlerinde ilerleme kaydetme aşamaları.

²⁰ Askeri *tribunus*. Parker, H. M. D., *The Roman Legions*, Oxford 1928, s. 188-189.

²¹ Wilson, N., *Encyclopedia of Ancient Greece*, New York-London, Routledge Taylor & Francis Group, 2006, s. 147; Cary, *age*, s.VIII.

²² Hist. Aug., Comm. I, 7.

²³ Dio Cass. *LXXII*, I, 1. ὁ ὁ Κόμμοδος ταῖς ὑποθήκαις καὶ συμβουλίαις χαίρειν εἰπόν, καὶ τοῖς βαρβάρους σπεισάμενος, ἐς τὴν Ῥώμην ἤπειχθη, μισόπονος τε ὦν καὶ τῆς ἀστικῆς ῥαστώνης ἐπιθυμῶν.

²⁴ Dio Cass. *LXXIII*, 3, 4; τούτους μὲν οὖν ἐς ὑπερβολὴν ἐτίμα, ἐχρητο δὲ καὶ ἡμιν δημοτικώτατα; *LXXIII*, V, 1-2. οὕτω μὲν ἐς τὴν ἀρχὴν ὁ Περτίναξ κατέστη, καὶ ἔλαβε τὰς τε ἄλλας ἐπικλήσεις τὰς προσηκούσας καὶ ἐτέραν ἐπὶ τῷ δημοτικῷ εἶναι βούλεσθαι.

geri gelmesinden ve herkesin refah ve mutluluğunu isteyen bir imparatorlarının olmasından memnun ve mutlu olduklarını yazmaktadır.²⁵

İmparator Pertinax, Cassius Dio'yu 193 yılında bir sonraki yıl için *praetor*'luk makamına aday göstermiştir.²⁶ Fakat bu süreçte hem Pertinax hem de halefi M. Didius Iulianus yönetimden alınmış ve Cassius Dio bu yüzden *praetor*'luk görevini imparator Septimius Severus Dönemi'nde üstlenmek zorunda kalmıştır.²⁷

İmparator Pertinax'tan Commodus zamanında, göz yumulan yağmaları yasakladığı için sadece *praetor*'lar memnun değildir. 193 Mart'ında Pertinax'ın öldürülmesiyle hükümet dönemi üç ay sonunda bitmiştir.²⁸ Didius Iulianus *praetor*'lara yüklüce bir para (her bir *praetor*'a 25.000 *sestertii*) vaadinde bulunarak tahta geçmiştir. Ağır silahlarla sarılmış olan *senatus*, Didius Iulianus'u kabullenmek zorunda kalmıştır.²⁹ Didius Iulianus kısa sürede acımasız bir şekilde nüfuz kazanmaya çalışınca, halkın ve askerlerin desteğini kaybetmiş ve *senatus* tarafından ölüme mahkûm edilmiştir. Yaklaşık iki ay Roma tahtında kaldıktan sonra 1 Haziran 193 yılında *senatus* Septimius Severus'u imparator ilan etmiştir.³⁰

Pertinax ve ardılı Iulianus tahttan indirilince, Cassius Dio, Septimius Severus Dönemi'nde *praetor*'luk görevine getirilmiştir. Cassius Dio *praetor*

²⁵ Dio Cass. *LXXIII*, 10, 3. οὕτω μὲν ὁ Περτίναξ ἐπιχειρήσας ἐν ὀλίγῳ πάντα ἀνακαλέσασθαι ἐτελεύτησεν, οὐδὲ ἔγνω, καίπερ ἐμπειρότατος πραγμάτων ὢν, ὅτι ἀδύνατόν ἐστιν ἀθρόα κατάστασις καὶ χρόνου καὶ σοφίας χρῆζει.

²⁶ Dio Cass. *LXXIII*, 12, 2. ...καὶ μάλιστα ὅσοι τι ἢ πρὸς τὸν Περτίνακα ἐπιτήδειον (καὶ γὰρ ἐγὼ εἰς ἐξ αὐτῶν ἦν, ἐπειδὴ ὑπὸ τε τοῦ Περτίνακος τὰ τε ἄλλα ἐτετημημην καὶ στρατηγὸς ἀπεδεδείμην, (καὶ ἐκείνον πολλὰ πολλακίς ἐν δίκαις συναγορεύων τισὶν ἀδικούντα ἐπεδεδείχην).

²⁷ Cary, E., *age*, s. VIII.

²⁸ Dio Cass. *LXXIII*, 9, 2; οὐδὲ ἔγνω πρότερον προσιόντας ὁ Περτίναξ αὐτοὺς πρὶν ἄνω γενέσθαι.

²⁹ Dio Cass. *LXXIII*, 11, 1; Σουλπικιανὸς δὲ ἔμεινε τε ἐν αὐτῷ, καὶ ἐπραττεν ὅπως ἂν αὐτοκράτωρ ἀποδειχθῆ. κἀν τούτῳ Ἰουλιανὸς ὁ Δίδιος, ὅτι ὁ Ἰουλιανὸς ὁ Δίδιος ἦν το μὲν γένος βουλευτικὸν τὸν δὲ τρόπον δεινὸν ἔχων...; *LXXIII*, 12, 5. «μόνος» τε «γὰρ ἦκω» ἔλεγε, πᾶν μὲν ἔξωθεν τὸ βουλευτήριον ὀπίταις περιεστοιχισμένος, πολλοὺς δὲ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ συνεδρίῳ στρατιώτας ἔχων, καὶ τοῦ συνειδότος ἡμᾶς τοῦ περὶ αὐτὸν ἀνεμίμησκεν, ἐξ οὗ καὶ ἐμισοῦμεν αὐτὸν καὶ ἐφοβούμεθα.

³⁰ Dio Cass. *LXXIII*, 17, 1-5. ...καὶ τοῦ τε Ἰουλιανοῦ θάνατον κατεψηφισάμεθα καὶ τὸν Σεουήρον αὐτοκράτορα ὠνομάσαμεν...; Ayrıntılı bilgi için bakınız: Kaya, M. A., *Roma'nın Afrikalı İmparatoru Septimius Severus*, İstanbul 2008, s. 135-136 vd.

olarak göreve getirilince Didius Iulianus'un suçlu olduğunu ortaya koymuştur.³¹

Septimius Severus'un imparatorluğunun başında sergilemiş olduğu ılımlı siyaseti, Cassius Dio'nun takdirini kazanmış ve yeni bir dönemin başlangıcı düşüncesini uyandırmıştır.³² Bu tarih (193) Dio'nun edebi çalışmalara başladığı bir zaman dilimidir. Cassius Dio ilk olarak Severus'un gelecekteki ihtişamına ilişkin rüya ve kehanetleri içeren küçük bir kitap kaleme almıştır.³³ Dio detayları bizzat imparator Septimius Severus'tan öğrenmiş ve muhtemelen kehanet ve mucizeleri rapor etmeye çok düşkün olduğu için de, bütün bu alametleri üstü kapalı bir biçimde ifade etmiştir.³⁴

Cassius Dio rüyalar ve kehanetler hakkında yazdığı eserinin bir kopyasını imparatora göndermiştir. İmparator bunları okuduktan sonra O'na ayrıntılı ve övgü dolu bir cevap yazmıştır. Mektubu okuduktan sonra Dio, rüyasında tanrı tarafından tarihçilikle görevlendirildiğini söylemiştir.³⁵ Bunun üzerine Cassius Dio, Commodus'un son zamanlarından Septimius Severus'un tahta çıkışına kadar uzanan gelişmeleri derlediği bir yazı kaleme almıştır.³⁶ Bu çalışma imparator ve halk tarafından beğenilince, Dio çok geçmeden Roma tarihinin bütün safhalarını içeren bir çalışma kaleme almaya karar vermiştir. Cassius Dio'nun yazmaya karar verdiği bu eser “Ῥωμαϊκὴ ἱστορία (Ῥωμαϊκὰ [Roma Tarihi])” adlı eseridir.³⁷ Yazar, daha önce yapmış olduğu anlatısını da bu ana eserinin içerisine yerleştirmiştir.³⁸

³¹ Dio Cass. *LXXIII*, 12, 2. ... (καὶ γὰρ ἐγὼ εἶς ἐξ αὐτῶν ἦν, ἐπειδὴ ὑπὸ τε τοῦ Περτίνακος τὰ τε ἄλλα ἐτετιμήμην καὶ στρατηγὸς ἀπεδεδείμην, καὶ ἐκεῖνον πολλὰ πολλάκις ἐν δίκαις συναγορεύων τισὶν ἀδικοῦντα ἐπειδεδείχην)

³² Dio Cass. *LXXIV*, 1, 3. πράξας δὲ ο Σευήρος ταῦτα ἐς τὴν Ῥώμην ἐσήει, (καὶ) μέχρι μὲν τῶν πύλων ἐπὶ τε τοῦ ἵππου καὶ ἐν ἐσθῆτι ἵππικῆ ἐλθῶν, ἐντεῦθεν δὲ τὴν τε πολιτικὴν ἀλαξάμενος καὶ βαδίσας·

³³ Dio Cass. *LXXII*, 23, 1. βιβλίον τι περὶ τῶν ὄνειράτων καὶ τῶν σημείων δι' ὃν ὁ Σευήρος τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν ἤλπισε, γράψας ἐδημοσίευσεν; Höfner, M. J., “Die zeitgenössische Geschichte des Cassius Dio”, *Rhenisches Museum für Philologie*, vol. 27, Frankfurt am Main 1872, s. 157. Kaya, M. A., age., s. 157, dn. 420.

³⁴ Cary, E., age., s. VIII.

³⁵ Hillen, H. J., *Cassius Dio Römische Geschichte*, Band I, Berlin 2012, s. 14.

³⁶ Dio Cass. *LXXII*, 23, 1.

³⁷ Dio Cass. *LXXII*, 23, 1-2. ταῦτ' οὖν ἐγὼ τὰ γράμματα πρὸς ἐσπέραν ἤδη λαβὼν κατέδαρθον, καὶ μοι καθεύδοντι προσέταξε τὸ δαιμόνιον ἱστορίαν γράφειν. καὶ οὕτω δὴ ταῦτα περὶ ὧν νῦν καθίσταμαι ἔγραψα.

³⁸ Dio Cass. *LXXIV*, 3, 3. ταῦτα μὲν ἐκ τῶν ὄνειράτων ἔμαθεν, ὕπας δὲ ἐς [τε] τὸν βασιλικὸν δῆρον ἔφηβος ὧν ἔτι ἀγνοία ἐνιδρύθη.

Cassius Dio'nun *Roma Tarihi* adlı eseri büyük ölçüde Capua'da yazılmıştır. Yazar, başkentin yüklediği sorumluluklardan uzakta, çalışması için ihtiyacı olan sükuneti Capua'da bulmuştur.³⁹ Cassius Dio, Roma'nın tarihini başlangıçtan kendi dönemine kadar ki materyali toplamak için on yıl, yetmiş üçüncü kitabın sonuna kadar düzenleme ve yazıya geçirmek için de on iki yıl harcamıştır.⁴⁰ Diğer yedi kitapta da 229'a kadar olan Roma tarihini yazmıştır. Tarihlendirmemiz gerekirse, Cassius Dio, 201-211 yılları arasında materyalleri toplamış, 212-224 yılları arasında da *Roma Tarihi* adlı eserini yazmıştır.⁴¹ Bir başka deyişle Cassius Dio imparator Septimius Severus'un yönetiminde (193-211) eseri için malzemelerini toplamış, imparator Severus Alexander (222-235)'in yönetiminin başında ise eserini tamamlamıştır.

Cassius Dio, Severus'un yönetiminde sadece *consul* değil, aynı zamanda imparatorun dostu olmuştur. Yazar, 194 yılında, daha önce Pertinax'ın öngörüsüyle *praetor* olmuştur. Yine Septimius Severus zamanında *consul suffectus* olmuştur, ancak bu göreve hangi yıl atandığını bilmiyoruz.⁴²

Yazar, enerjik ve başarılı hamlelerle halkın beğenisini kazanan imparator Septimius Severus'a büyük ümitler bağlamıştır. Yönetiminin başlarında imparatora hayranlık duymuş, ancak çok geçmeden gerçeklerle yüz yüze gelmiş ve büyük hayal kırıklığına uğramıştır. İmparator, göreve başlarken *senatus*'da yaptığı konuşmada, senatörlerin haklarına dokunmayacağı güvencesi vermiş, ama sözünü tutmamıştır. Genel kanı, imparatorun kendisiyle birlikte hareket edenlerin, kendisine olan bağlılığından çok, ordularının gücüne güvendiği yönünde olmuştur. Halk, imparatorun şan ve

³⁹ Dio Cass. LXXVI, 2, 1. ἐν δὲ τῷ Βεσβίῳ τῷ ὄρει πῦρ τε πλεῖστον ἐξέλαμψε καὶ μνημάτα μέγιστα ἐγένετο, ὥστε καὶ ἐς τὴν Καπύην, ἐν ἧ, ὁσάκις ἂν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ οἰκῶ, διάγω, ἐξακουσθῆναι τοῦτο γὰρ τὸ χωρίον ἐξειλόμεν τῶν τε ἄλλων ἕνεκα καὶ τῆς ἡσυχίας ὅτι μάλιστα, ἵνα σχολῆν ἀπὸ τῶν ἀστικῶν πραγμάτων ἄγων ταῦτα γράψαιμι.; Kaya, M. A., age., s. 284.

⁴⁰ Dio Cass. LXXII, 23, 5; συνέλεξα δὲ πάντα τὰ ἀπ' ἀρχῆς τοῖς Ῥωμαίοις μέχρι τῆς Σεουήρου μεταλλαγῆς παραθῆντα ἐν ἔτεσι δέκα, καὶ συνέγραψα ἐν ἄλλοις δώδεκα; Barnes, T. D., "The Composition of Cassius Dio's "Roman History", Phoenix, vol. 38, No. 3, Classical Association of Canada 1984, s. 240.

⁴¹ Barnes, T. D., *agm.*, s. 241.

⁴² Millar, F., A Study of Cassius Dio adlı çalışmasında Cassius Dio'nun 205 ya da 206 yılında *consul suffectus* olabileceğini tahmin etmektedir. Earnest Cary ise Dio's Roman History adlı çalışmasında ise, Dio'nun eserinin LXXVI (16,4) kitabında, anlaşılması güç bir bölümünde, yazarın Severus Döneminde *consul suffectus* olarak görev yaptığını dair imada bulunduğunu, ancak yazarın bu ilk *consul*'lük görevinin Africa Eyaletinde *proconsul* olarak görev yapmadan kısa bir süre öncesine, yani daha geç bir döneme ca. 222 yılına tarihlendirilmesi gerektiğini söylemektedir.

şeref kazanma hırsına kapılarak, uzun savaşlar yapmasına öfkelenmeye başlamıştır. Cana kıymakta sınır tanımayan imparatorun herkes korkmaya başlamıştır.⁴³

Cassius Dio'nun imparator hakkındaki düşünceleri de değişmeye başlamıştır, çünkü Septimius Severus yönetiminde halk mutlu değildir. Yazar bu memnuniyetsizliğini ise eserinde, “bozularak paslı bir demirden bir imparatorluğa dönüşen Altın Çağ” olarak kaleme almıştır.⁴⁴

Yazar, bu değişen koşullarda zaman zaman çalışma şevkinin kırıldığından, ancak her seferinde, kendisine bu görevi yüklemiş olan tanrı tarafından yeniden desteklendiğinden bahsetmiştir. “*Bu tanrı, tarih yazmaya devam etmem için bana güç-kuvvet verdi. Korkacak gibi olduğumda ve tereddüte düşecek olduğumda ve çalışmaktan bıktığımda ve boşlamayı düşündüğümde, rüyamda beni teşvik etti ve gelecek için beni olağanüstü umutlarla donattı. Böylelikle O'nda tüm yaşamım boyunca beni koruyan-kollayan bir üstün güç bulmuştum ve bundan dolayı O'na derinden bağlıyım.*”⁴⁵

Cassius Dio, imparator Septimius Severus'un sadece *consul*'ü değil, aynı zamanda dostu, arkadaşı olmuştur. Severus'un ardılı imparator Caracalla (resmi adı Marcus Aurelius Antoninus) (211-217) yönetiminde de yazarın yine aynı tutumunu görmekteyiz.⁴⁶ Cassius Dio eserinde Caracalla'nın üç ırkın kusurunu - Gallialıların istikrarsızlığını, korkaklığını ve pervasızlığını; Africalıların sertliğini ve acımasızlığını; Syrialıların sinsiliğini- kendinde birleştirmiş olduğunu söylemektedir.⁴⁷ Yine yazarın eserine göre Caracalla, kendisinin bir canavar olarak görüldüğünü biliyordu ve bundan da çok hoşnuttu. Çünkü imparator kendisinden korkulmasını istiyordu.⁴⁸ Caracalla

⁴³ Dio Cass. *LXXIV*, 2, 1-3; *LXXV*, 1, 1; *LXXV*, 10, 2-3; *LXXVI*, 7, 3-9, 2.

⁴⁴ Dio Cass. *LXXI*, 34, 4.

⁴⁵ Dio Cass. *LXXII*, 23, 4. τήν δέ δὴ θεὸν ταύτην ἐπιρρωννύουσαν με πρὸς τήν ἱστορίαν εὐλαβῶς πρὸς αὐτήν καὶ ὀκνηρῶς διακείμενον, καὶ πονοῦμενον ἀπαγορευόντά τε ἀνακτωμένην δι' ὄνειράτων, καὶ καλὰς ἐλπίδας περὶ τοῦ μέλλοντος χρόνου διδοῦσάν μοι ὡς ὑπολειπομένου τήν ἱστορίαν καὶ οὐδαμῶς ἀμαυρώσοντος, ἐπίσκοπον τῆς τοῦ βίου διαγωγῆς, ὡς ἔοικεν, εἴληχα, καὶ διὰ τοῦτο αὐτῇ ἀνάκειμαι.

⁴⁶ Millar, F., *age.*, s. 18; Barnes, T. D. *agm.*, s. 243-244.

⁴⁷ Dio Cass. *LXXVII*, 6, 1a; ὅτι τρισὶν ἔθνεσιν ὁ Ἀντωνίνος προσήκων ἦν, καὶ τῶν μὲν ἀγαθῶν αὐτῶν οὐδὲν τὸ παρὰπαν τὰ δὲ δὴ κακὰ πάντα συλλαβῶν ἐκτήσατο, τῆς μὲν Γαλατίας τὸ κοῦφρον καὶ τὸ δειλὸν καὶ τὸ θρασύ, τῆς Ἀφρικῆς τὸ τραχύ καὶ ἄγριον, τῆς Συρίας, ὅθεν πρὸς μητρὸς ἦν, τὸ πανοῦργον.

⁴⁸ Dio Cass. *LXXVII*, 11, 1.ἤθελε γὰρ δεινὸς καὶ ἄγριος καὶ ἀπότομος αἰεὶ φαίνεσθαι.

gençlik yıllarında her türlü eğlenceye dalmış ve babası Septimius Severus'u öldürmeye çalışmıştır.⁴⁹

İmparator olduktan sonra eşini, onun erkek kardeşini ve nefret ettiği kişileri de ortadan kaldırmıştır. Bir kaç ay sonra da, sözde kendisiyle iktidarı paylaşmakta olduğu erkek kardeşi Geta'yı annelerinin gözleri önünde katletmiştir.⁵⁰ Cassius Dio'un ifadelerinden de anlaşılacağı gibi Caracalla, babası Septimius Severus'tan çok daha kötüdür. Caracalla aynı zamanda imparatorluğu (gücü) elinde tutmak için askerleri memnun etmesi gerektiğini öğrenmiştir. Dio bunu eserinde şöyle ifade etmiştir: “*Para, benden başka hiç kimsede olmasın. Çünkü askerlere hediyeler verebilmek için para bana lazım.*”⁵¹ Eğlenceler ve etrafındaki insanlara dağıttığı paralar ve Severus'un başlattığı hamamlar aşırı derecede para gerektirdiği için Caracalla halkı acımasızca soymuştur. İmparatorluk sınırları içindeki tüm özgür insanlara Roma yurttaşı olma hakkı tanıyan *Constitutio Antoniniana*'yı, 212 yılında Caracalla, Cassius Dio'a göre, şimdiye kadar yalnız Roma yurttaşlarıyla sınırlı olan vergileri, imparatorluk sınırları içinde oturan tüm nüfusa yayabilmek için çıkarmıştır.⁵²

İmparator Caracalla askeri alanda da çok fazla başarı gösterememiştir. İmparator Germania'da 213 yılında *Alamanlara* (Allamanni) karşı savaşmıştır ve onları Main Irmağı civarında yenilgiye uğratmıştır. Ancak Cassius Dio bu savaşla ilgili Caracalla'nın *Alamanlara* paralar (altın, gümüş) vererek onları satın aldıklarını söylemektedir.⁵³

⁴⁹ Dio Cass. *LXXVI*, 7, 1-2; *LXXVI*, 11,1; *LXXVI*, 14, 1-7.

⁵⁰ Dio Cass. *LXXVII*, 1, 1 ; 2, 6. μετὰ δὲ ταῦτα δ'Αντωνίνος πᾶσαν τὴν ἡγεμονίαν ἔλαβε. λόγῳ μὲν γὰρ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ, τῷ δὲ δὴ ἔργῳ μόνος εὐθὺς ἦρξε. καὶ πρὸς μὲν τοὺς πολεμίους κατελύσατο καὶ τῆς χώρας αὐτοῖς ἐξέστη καὶ τὰ φρούρια ἐξέλιπε, τοὺς δὲ δὴ οἰκείους τοὺς μὲν ἀπήλλαξεν, ὧν καὶ Παπινιανὸς ὁ ἐπαρχὸς ἦν, τοὺς δὲ καὶ ἀπέκτεινεν, ὧν ἦν καὶ Εὐθοδὸς ὁ τροφεὺς αὐτοῦ <καὶ> ὁ κάστωρ, ἡ τε γυνὴ αὐτοῦ ἡ Πλαυτίλλα καὶ ὁ ταύτης ἀδελφὸς Πλαύτιος.

⁵¹ Dio Cass. *LXXVII*, 10, 4. καὶ γὰρ ἔλεγε πολλάκις ὅτι “οὐδένα ἀνθρώπων πλὴν ἐμοῦ ἀργύριον ἔχειν δεῖ, ἵνα αὐτὸ τοῖς στρατιώταις χαρίζωμαι.

⁵² Dio Cass. *LXXVII*, 9, 1-5. ὅτι δεινότατόν που καὶ τοῦτατος Ἄντωνίνος ἐς μὲν τοὺς το ἔσχεν ὅτι μὴ μόνον ἐς τοὺς στρατιώτας φιλιαναλωτῆς ἀλλὰ καὶ ἐς τὰ ἄλλα πάντα καὶ ἡκιστα αὐτῷ ἦν ἐφ' ἐν τοῦτο μόνον τὸ τοὺς ἀνθρώπους πάντας περιδύειν ἀποσυλᾶν καὶ ἐκτρύχειν; Kozan, M., “Tarihi Kaynaklar Işığında III. Yüzyılda Gotların Akdeniz'de Gerçekleştirdiği Korsanlık ve Yağma Faaliyetleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 36, C.8, 2015, s.358.

⁵³ Dio Cass. *LXXVII*, 13, 3-5... καὶ γὰρ εἰ καὶ παρὰ γνώμην αὐτοῖς ἐλέγετο, ἀλλ' ὄρωντες τοὺς χρυσοῦς ἐδουλοῦντο ἀληθεῖς γὰρ τοὺς χρυσοῦς αὐτοῖς ἐδωρεῖτο. τοῖς δὲ δὴ Ῥωμαίοις κίβδηλον καὶ τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρύσιον παρεῖχεν’

Caracalla 214 yılı baharında Doğu'ya yönelerek, Dacia ve Thracia üzerinden Anadolu'ya gelmiştir. Troia ve Pergamon'u ziyaret ederek, Bithynia'ya gelmiş ve kışı Nikomedeia'da geçirmiştir.⁵⁴ Cassius Dio da 214-215 kışını Caracalla ile birlikte Bithynia'daki Nikomedeia kentinde geçirmiştir. Burada yazar imparatorun insanlara değer vermeyen davranışlarına tanık olmuştur. Muhtemelen 215 yılında Roma'ya dönmüş olmalıdır.⁵⁵

216 yılında imparator Caracalla *Osroene*'yi (*Edessa* [Urfa]) egemenliği altına almıştır.⁵⁶ Caracalla 217 yılında Parthlara karşı yeni bir sefer için *Edessa*'dan *Carrhae*'e gitmek üzere yola çıktığında öldürülmüştür. Yerine Marcus Opellius Macrinus (217-218) imparator olmuştur.⁵⁷

Caracalla'nın ölümünden sonra Macrinus, Parthlarla savaşmaya devam etmiş, ancak Romalılar yenilmiştir. Yılın sonuna doğru Macrinus yüksek tazminat karşılığında barış yapmıştır.⁵⁸

Cassius Dio 217 yılında İmparator Macrinus tarafından *Curator ad corrigendum statum civitatum* olarak Pergamon ve Smyrna'ya gönderilmiştir.⁵⁹

Macrinus'tan sonra gerçek adı Varius Avitus Bassianus olan Elagabalus, imparator olmuştur. (218-222) Eğlenceye düşkün ve safahat içinde yaşayan Elagabalus ahlaksızlığa da bulaşmıştır.⁶⁰

⁵⁴ Dio Cass. *LXXVII*, 18, 1. ταῦτά τε ἐν τῇ Νικομηδείᾳ χειμασας ἐπραξε,..... *LXXVIII*, 8, 4..... καὶ ἐμοὶ ἐνθύμιον ἐγένετο ὅτι ἐν τῇ Νικομηδείᾳ τοῖς Κρονίοις ἐστιῶν καὶ πολλὰ ἄττα,.....; Millar, F., age, s. 19.

⁵⁵ Dio Cass. *LXXVIII*, 1, 4-5; Barnes, T. D., agm., s. 244; Harrington, D., "Cassius Dio as a Military Historian", Acta Classica, Vol. 20, Classical Association of South Africa 1977, s. 159.

⁵⁶ Dio Cass. *LXXVII*, 12, 1-2. ὅτι Ἄγβαρος ὁ τῶν Ὀσροηνῶν βασιλεὺς ἐπειδὴ ἄπαξ ἐν κράτει τῶν ὁμοφύλων ἐγένετο, οὐδὲν ὅ τι τῶν δεινोटάτων τους προέχοντας αὐτῶν οὐκ ἐξεργάσατο. Λόγῳ μὲν ἐς τὰ τῶν Ῥωμαίων ἦθη μεθίστασθαι ἠνάγκαζεν, ἔργῳ δὲ τῆς κατ' αὐτῶν ἐξουσίας ἀπλήστως ἐνεφορεῖτο....

⁵⁷ Dio Cass. *LXXVIII*, 4, 1; 5, 5. Ἄντωνίνος ἀντιπαρεσκευάζετο οὐ μόντοι καὶ πολεμῆσαι αὐτῷ ἐξεγένετο, ἀλλ' ἐν μέσοις τοῖς στρατιώταις, οὓς μάλιστα ἐτίμα καὶ οἷς ἰσχυρῶς ἐταρρει, κατεσφάγη....

⁵⁸ Dio Cass. *LXXVIII*, 26, 1.

⁵⁹ Dio Cass. *LXXIX*, 7, 4. τὰ μὲν γὰρ λοιπὰ τὰ τῶν ἰδιωτῶν παρ' ἀνδρῶν ἀξιοπίστων πυθόμενος, το δὲ διη κατὰ τὸν στόλον αὐτὸς ἐγγύθεν ἐκ τῆς Περγάμου ἀκριβῶσας ἔγραψα, ἧς, ὡσπερ καὶ τῆς Σμύρνης ταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Μακρίνου ἐπεστάτησα. Curator: Devlet gücünü kullanmak üzere görevlendirilen yönetici.

⁶⁰ Dio Cass. *LXXIX*, 13, 1; 14, 1-3; Kaya, M. A., "Roma İmparatorluğu'nu Yöneten Suriyeli Kadınlar", *Belleten* 257, Ankara 2006, s. 11.

Cassius Dio, Elagabalus döneminde de bu görevine devam etmiştir. Yazar 218-219 kışında Pergamon'da kalmıştır. Oradan Bithynia'ya gitmiş ve orada hastalanmıştır.⁶¹ Severus Alexander kendisini çağırınca kadar Bithynia'da kalmıştır.

Elagabalus, askerler tarafından 222 (11 ya da 12 Mart) yılında korkunç bir şekilde öldürülmüştür.⁶² Ordu, 13 Mart 222 yılında henüz 13 yaşında olan Severus Alexander'i imparator ilan etmiştir (222-235). İmparatorluk Alexander'in annesi Julia Mamaea ve büyükannesi Julia Maesa tarafından yönetilmiştir. Askerler 22 Mart 235'de Alexander ve annesini öldürerek, Severus hanedanı dönemini sona erdirmişlerdir.

İmparator Severus Alexander, Cassius Dio'yu Africa Eyaletine *praetor* olarak görevlendirmiştir (223-224).⁶³ Bu atama haberini Bithynia'dayken alan Cassius Dio, oradan hemen atandığı eyalete gitmiştir. Bu görevden sonra *legatus Augusti* olarak 224-226 yıllarında Dalmatia'ya, ondan sonra da 226-228 yıllarında *Pannonia Superior*'a (Yukarı Pannonia) gönderilmiştir.⁶⁴

Cassius Dio burada emrine verilen askerlerin başına buyruk ve disiplinsiz hareket etmelerine fırsat vermemiştir. Söz konusu durum askerler arasında Dio'ya karşı hiddet uyanmasına sebep olmuştur. Koruma birliği askerleri bu durumu, koruma birliği başkomutanı Ulpianus'a şikayet ederek, kendilerine teslim edilmesini istemişlerdir,⁶⁵ ancak imparator Severus Alexander, bu şikayetleri dikkate almamış ve Cassius Dio'yu 229 yılı için ikinci kere *consul* olarak atamıştır.⁶⁶ Dio bu görevi imparatorla birlikte yürütecektir. Yazar için bu onurlandırma anlamına gelmektedir. İmparator muhafız birliklerinin

⁶¹ Dio Cass. LXXX, 1, 2. ἐκ τε γὰρ τῆς Ἀσίας ἐς τὴν Βιθυνίαν ἐλθὼν ἠρρώστησα.

⁶² Dio Cass. LXXIX, 20, 2. καὶ ἐμελλεν ἐς τύλλων ἐμβληθεὶς ἐκδρᾶναί τε ποι, φωραθεὶς δὲ ἀπεσφάγη, ὀκτωκαίδεκα ἔτη γεγονώς. καὶ αὐτῷ καὶ ἡ μήτηρ (περιπλοκείσα γὰρ ἀπριζ εἶχετο) συναπάλετο. καὶ αἱ τε κεφαλᾶι αὐτῶν ἀπεκόπησαν, καὶ τα σώματα γυμνωθέντα τὸ μὲν πρῶτον διὰ πάσης τῆς πόλεως ἐσύρη, ἔπειτα...

⁶³ Dio Cass. LXXX, 1, 2. κάκειθεν πρὸς τὴν ἐν τῇ Ἀφρικῇ ἡγεμονίαν ἡπέιχθη,.....; Barnes, T. D., *agm.*, s. 244.

⁶⁴ Dio Cass. LXXX, 1, 3. ἐπανελθὼν τε ἐς τὴν Ἰταλίαν εὐθέως ὡς εἶπεν ἐξ τε τὴν Δελματίαν καντεύθεν ἐς τὴν Παννονίαν τὴν ἄνω ἄρξων ἐπέμφθη, καὶ μετὰ τοῦτ' ἐς τὴν Ῥώμην καί.....

⁶⁵ Dio Cass. LXXX, 4, 2. καὶ τοὺς δορυφόρους πρὸς τῷ Οὐλιανῷ καὶ ἐμὲ αἰτιάσασθαι ὅτι τῶν ἐν τῇ Παννονίᾳ στρατιωτῶν ἐγκρατῶς ἦρξα, καὶ ἐξαιτήσαι, φοβηθέντας μὴ καὶ ἐκείνους τις ὁμοίως τοῖς Παννονικοῖς ἄρχεσθαι καταναγκάσει.

⁶⁶ Dio Cass. LXXX, 5, 1. οὐ μέντοι προετίμησε τι αὐτῶν ὁ Ἀλέξανδρος, ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον ἄλλως τε ἐσέμνυνε με καὶ δεύτερον ὑπατεύσοντα σὺν α'τῷ ἀπέδειξε, τὸ τε ἀνάλωμα τὸ τῆς ἀρχῆς [αὐτῷ] αὐτὸς ἀναλώσειν ὑπεδέξατο; Schwartz, E., "Cassius", *RE III*, Stuttgart 1899, s. 1684.

saldırısından korktuğu için Dio'ya görevini Roma'dan uzakta geçirmesini emretmiştir. Yazar imparatoru ziyaret etmek için Roma'ya ve Campania'ya dönmüştür. Bu sırada da yaşından dolayı ve ayak ağrılarından rahatsız olduğu için Bithynia'ya dönmek için imparatorundan izin almıştır.⁶⁷

Cassius Dio 229 yılından sonra eserine son bir kez daha el atarak, bazı şeyleri değiştirmiş veya eklemeler yapabilmıştır.⁶⁸ Yazar ölümüne kadar tedavisini evinde sürdürmüş ve tarihini tamamlamak için Bithynia'da, evinde kalmıştır.⁶⁹ Cassius Dio'nun doğduğu topraklarda ne kadar kaldığını kesin olarak bilemiyoruz.

Cassius Dio'nun *Roma Tarihi* adlı eseri Severus Alexander'in imparatorluğu döneminde, yani 235'ten önce yayımlanmış olmalıdır. Cassius Dio'nun kitabının yayımlanmasından kısa bir zaman sonra ölmüş olduğu genel olarak kabul edilmektedir.⁷⁰

Cassius Dio'nun Roma Tarihi (Ῥωμαϊκὴ ἱστορία = Ῥωμαϊκά) adlı eseri Aeneas'ın İtalia'ya gelmesinden, kendisinin ikinci defa *consul* olarak görev yaptığı yıl olan 229 yılına kadar olan dönemi kapsamaktadır.⁷¹ Eser seksen kitaptan oluşmaktadır. Yukarıda da söylediğimiz gibi, eser Hellen dilinde yazılmış ve Cassius Dio'nun araştırmalarının ve yirmi iki yıllık çalışması sonucunda ortaya çıkmıştır.

Cassius Dio'nun yaklaşık bin yıllık zaman dilimini kapsayan eseri olan *Roma Tarihi*, kendi ifadesine göre üç ana bölümden oluşur.⁷² İlk bölüm, *senatus* ve halk merkezli politik gelişmelerin yaşandığı (krallık) ve cumhuriyet dönemi; ikinci bölüm, monarşinin kuruluşundan Marcus Aurelius'un ölümüne kadar

⁶⁷ Dio Cass. LXXX, 5, 2. ἀχθεσθέν των δὲ αὐτῶν ἐπὶ τούτοις ἐφοβήθη μὴ καὶ ἀποκτείνωσιν με ἐν τῷ τῆς ἀρχῆς σχήματι ἰδόντες, καὶ ἐκέλευσεν ἔξω τῆς Ῥώμης ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ποῦ διατρίψαι τὸν τῆς ὑπατείας χρόνον. καὶ οὕτω μετὰ ταῦτα ἔς τε τὴν Ῥώμην καὶ εἰς τὴν Καμπανίαν πρὸς αὐτὸν ἦλθον, καὶ συνδιατρίψας τινὰς ἡμέρας αὐτῶ, τοῖς τε στρατιώταις μετὰ πάσης ἀδείας ὀφθεῖς, ἀπηρα οἴκαδε παρέμενος ἐπὶ τῇ τῶν ποδῶν ἀρρωστία, ὥστε πάντα τὸν λοιπὸν τοῦ βίου χρόνον ἐν τῇ πατρίδι ζῆσαι, ὥσπερ ποῦ καὶ τὸ δαιμόνιον ἐν τῇ Βιθυνίᾳ ἤδη μοι ὄντι σαφιστατα ἐδήλωσεν.

⁶⁸ Dio Cass. LXXX, 5, 3. ἄναρ γὰρ ποτε ἔδοξα προστάσσεσθαι ὑπ' αὐτοῦ προσγράψασθαι τῷ ἀκροτελευτῷ τὰ ἔπη τάδε,....

⁶⁹ Harrington, D., *agm.*, s. 160.

⁷⁰ Cary, E., *age.*, s. X; Harrington, D., *agm.*, s. 160.

⁷¹ Howatson, M. C.,; *Oxford Antikçağ Sözlüğü*, çev. Faruk Ersöz, İstanbul 2013, s. 171; William, S., *Classical Dictionary of Biography, Mythology and Geography*, New York 1850, s. 261.

⁷² Dio Cass. LXXII, 4, 2... καὶ ὡς εἰπεῖν πάντας τοὺς ἐπὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐκείνου ἀνήσαντας, πλὴν τοῦ τε Πομπηϊανοῦ καὶ τοῦ Περτίνακος καὶ τοῦ Οὐικτωρίνου....

olan zaman dilimini kapsamakta; üçüncü bölüm ise kendi yaşadığı zaman dilimini kapsamaktadır. Yazarın kendi dönemindeki imparatorlar (Commodus, Pertinax, Didius, Iulianus, Pescennius Niger, Clodius Albinus, Septimius Severus, Caracalla, Geta, Macrinus, Didumenianus, Elagabalus, Severus Alexander) zamanında Roma'da iç karartıcı bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Cassius Dio eserini annalist metinlere özgü bir düzende kaleme almıştır. Bir başka deyişle, Romalılar arasında popüler, belirli bir yılda yaşanmış olayları gruplandırarak anlatmıştır. Nitekim, ilgili yıllara ismini veren *consul*'ler metin içinde düzenli olarak yazılmıştır. İmparatorluk dönemini kaleme aldığı bölümde ise, bu dönemde görev yapmış *consul*'lerin isimlerini bir tablo ile göstermiştir.

İmparatorluk dönemini anlattığı bölümde Dio, her bir imparatorun hükümdarlık süresini tam olarak belirtebilmek için son derece dikkatli davranmıştır. Ancak yazarın ortaya koymuş olduğu veriler ışığında tutarlı bir kronoloji oluşturmak çok güçtür.⁷³

Cassius Dio, Hellen edebiyatı ve rhetoriği hakkında iyi eğitilmiş bir yazardır. Yazar, eserinde Roma tarihi ve Roma politik yaşamını Hellenlere açıklamaya çalışmıştır. Latince terimleri ve Romalı kavramları Hellence ifade etmiştir.

Yazara göre, Hellen kültürü, Romalılar hariç, diğer insanlara ve onların kültürüne göre daha üstündür, yani kültürel açıdan Hellenler ve Romalılar eşittir. Dio'ya göre Romalılar Hellenlere göre siyasal açıdan üstündür.⁷⁴

Cassius Dio, Hellen eğitimi ve kültürüyle yetişmiş bir kişi olmasına rağmen, düşüncesi, tutumu ve bakış açısı ile Romalıdır. Kariyeri ile dikkatleri üstüne çekmiş ve neredeyse tamamen siyaset ve siyasi kurumlar ile ilgilenmiştir. Eserinde olayları bir Romalı gözüyle değerlendirmiştir. Eserinde Hellenler ve onların Romalılarla olan ilişkilerini ele alırken büyük ölçüde Roma kaynaklarını kullanmıştır.

Cassius Dio, Romadaki halka açık kütüphanelerden, senator olduğu için *senatus* arşivlerinden, MÖ 59 yılından itibaren yayımlanan *Acta diurna*'dan ve *Tabularium*'daki belgelerden yararlanmış olmalıdır.⁷⁵

⁷³ Cary, E., *age.*, s. XIII.

⁷⁴ Aalders, G. J. D., "Cassius Dio and the Greek World", *Mnemosyne*, Fourth Series, vol. 39, Fasc., UTC 1986, s. 295-296.

⁷⁵ Hillen, H. J., *Cassius Dio*, Berlin 2012, s. 41. *Acta diurna*: Toplumsal ve siyasal haberler veren, her gün yayımlanan gazete; *Tabularium*: Resmi ve özel belgelerin korunduğu yapı.

Yazarın yararlandığı kaynakların başında Titus Livius gelmektedir. Özellikle XXXVI. kitaptan LI. kitaba kadar olan kısımlarda Cassius Dio, Livius'tan çok yararlanmışır.⁷⁶ Yazar özellikle iç savaşın anlatıldığı bölümde, tanımlamalar ve farklılaşmalar için Livius'un yanında C. Sallustius Crispus'tan da yararlanmış olabilir.⁷⁷ C. Iulius Caesar'ın savaşlarını anlatırken yazar, O'nun *Commentarii de Bello Gallico* adlı eserini kullanmıştır.⁷⁸ Yazar, Augustus'un kendi yazdığı biyografisinden ve aynı şekilde vasiyetnamesinden ve bıraktığı idari düzenlemelerden de oldukça fazla yararlanmışır.⁷⁹

Cassius Dio'nun *Rhomaika* adlı yapıtı ile Polybios'un *Historiai* adlı yapıtı arasında önemli paralellikler söz konusudur, ancak tarihçinin doğrudan referans alındığını gösteren her hangi bir kanıt bulunmamaktadır. Cassius Dio 'eski' ve 'yeni' Roma'nın arasında bir aracı görevi üstlenmiştir. Bu anlamda Dio'nun önemi, Polybios'un Hellenistik devirdeki önemiyle karşılaştırılabilir.⁸⁰ Bunun yanı sıra Polybios'un olayları anlatırken gösterdiği kaynakları sorgulaması durumunu Dio'da da görmekteyiz.⁸¹

İmparatorluk dönemi için özellikle de Tiberius dönemi için bazı araştırmacılar Dio'nun Tacitus'a başvurduğunu söylemektedir. Bazı araştırmacılar ise böyle bir etkileşimin söz konusu olmadığını belirtir, ancak Cassius Dio, Tacitus'un kehanetleri ve mucizeleri yorumlama yöntemini kullanmış olabilir.⁸²

Cassius Dio anayasal ve idari konulara dikkat çekmesi bakımından diğer Romalı tarih yazarlarını gölgede bırakmıştır, çünkü yazarın en önemli özelliklerinden biri kamu kayıtlarını ve yönetim listelerini kullanmasıdır. Cassius Dio'nun yalın gerçeğe ulaşmak için dürüst bir girişimde bulunmuş olduğunu görebiliriz, ancak yazar kaynaklar arasındaki boşlukları, tutarsızlıkları giderme noktasında çok başarılı olamamıştır. Bu nedenle de eserinde çelişiklere rastlamaktayız.

⁷⁶ age, s. 42.

⁷⁷ Syme, R., *Sallust*, Berkeley-Los Angeles, University of California Press 1964, s. 282; E. Cary, ise *Dio's Roman History* adlı eserinde, Dio'nun başvurduğu kaynaklar arasında C. Sallustius'un kesin olarak bulunmadığını söylemektedir. bk. s. XV.

⁷⁸ Cary, E., *age.*, s. XIV; Hillen, H. J., *age.*, s. 42.

⁷⁹ Hillen, H. J., *age.*, s. 42.

⁸⁰ İplikçioğlu, B., *Eski Batu Tarihi I: Giriş, Kaynaklar, Bibliyografya*, Ankara 1997, s. 402.

⁸¹ Marincola, J., *Authority and Tradition in Ancient Historiography*, Cambridge-New York 1997, s. 280-286.

⁸² Tac. *ann. XII*, 43, Tacitus, *Annales* adlı eserinde MS 51 yılındaki mucizeleri liste halinde sıralamış ve onların kullanımıyla ilgili yorumlara yer vermiştir.

Cassius Dio'nun kendisi İmparator Commodus'tan Severus Alexander'e kadar olan dönem için kendi yaşadıklarını aktaran, çağının tanığı olarak en önemli kaynaktır. Yazarın tarih yazımının belgelere dayalı olduğunu söyleyebiliriz.

Yazarın, *Roma Tarihi* adlı eserinde kendisine örnek aldığı tarih yazarı Thukydides'tir. Hem üslup hem de hitabet şekli bakımından yazar Thukydides'i kendine model olarak almıştır.⁸³ Hellen eğitimi ve kültürüyle yetişmiş bir yazar olan Cassius Dio, eserinde gereksiz detayları ve abartıları reddetme konusunda da Thukydides'i örnek almıştır. Cassius Dio ile Thukydides arasında anlamsal, morfolojik ve söz dizimsel (kelimelerin kullanılması, ifadeler, cümle yapıları, söyleyiş ve betimlemeler) açılardan birçok benzerlik bulunmaktadır.⁸⁴

Daha önce de belirttiğimiz gibi tarihçi Cassius Dio aynı zamanda usta bir hatiptir. Yalın gerçekler, insanlar üzerinde etkileycilikten uzak ise, yazar bu gerçekleri, dramatik bir sunum haline getirmek için süslemiş, değiştirmiş veya başka şeylerle birleştirip etkili hale getirmeye çalışmıştır. Bu yüzden de isim, sayı ve tarihlerin verilmesinde çoğunlukla ihmalkarlık göstermiştir. Coğrafi ayrıntılar dağınık bir şekilde verilmiş ve çeşitli savaşların belirgin özellikleri göz ardı edilmiştir.⁸⁵ Cassius Dio yaşanan olayların tarihsel süreç içindeki önemini görmezden gelmiştir. Konuşmalara gerektiğinden fazla yer vermiş, bu yüzden de aktüel tarih içinde kendine yer bulamamıştır.

Cassius Dio, eserinde bir bütün olarak Roma'nın bakış açısını yansıtmıştır. Romalı bir senatör olduğu için, sınıfının siyasi fikirlerini eserinde oldukça iyi temsil etmiştir.⁸⁶

Cassius Dio'nun, Aeneas'ın İtalia'ya gelerek, Roma'yı kurmasından 229 yılına kadar olan süreyi yazdığı seksen kitaptan oluşan, Hellence yazılmış *Roma Tarihi* (Ῥωμαϊκή ἱστορία = Ῥωμαϊκά = *Rhomaika*) adlı eserinin yaklaşık üçte birlik bölümü günümüze eksiksiz olarak ulaşmıştır. Eserinin önemli bir kısmının korunmasını Bizans kaynaklarına borçluyuz.

Cassius Dio'nun *Roma Tarihi* adlı yapıtından günümüze kadar eksiksiz kalan bölümlerinin el yazmalarını şöyle tasnif edebiliriz: 1. XXXIV-LX

⁸³ Schwartz, E., *age.*, s. 1690; Ameling, W., *agm.*, s. 130-131.

⁸⁴ Fomin, A., *How Dio Wrote History: Dio Cassius' Intellectual, Historical and Literary Techniques*, New Brunswick, New Jersey 2015, s. 45-46; Stahl, J. M., "Zu Dio Cassius", *Rheinisches Museum für Philologie*, vol. 21, Fankfurt am Main 1866, s. 312.

⁸⁵ Cary, E., *age.*, s. XIV.

⁸⁶ Aalders, G. J. D., *agm.*, s. 295.

kitaplar arası, 2. LXXVIII-LXXIX arasındaki kitapların bir bölümü (veya LXXIX-LXXX kitapların bir bölümü), 3. MÖ 207-200 yılları arasını anlatan kitaplar. Bu üçüncü grup Strabon'a ait bir el yazmasına eklenmiş vaziyette gün ışığına çıkarılmıştır.⁸⁷

Yazarın eseri ile ilgili olarak sahip olduğumuz bilgileri biz iki kaynaktan öğrenmekteyiz: Birincisi, kitaplardan seçilen pasajlar leksikograf ve dilbilimciler tarafından yapılan kısa alıntılar ve Bizans koleksiyonları.⁸⁸ İkincisi, Zonaras ve Ksiphilinus tarafından özetlenen bölümler ve diğer tarih yazarlarının yapmış olduğu alıntılar.⁸⁹

Makalemizde Berlin'de Wiedmann yayınevinin editörlerinin denetiminde düzenlenen Ursulus Philippus Boissevain'ın *Cassii Dionis Cocceianus* adlı yayını kullandık.

⁸⁷ Cary, E., *age.*, s. XVII.

⁸⁸ Bu kaynakları şöyle sıralayabiliriz: 1. *De Virtutibus et Vittis*: Onuncu yüzyılda kaleme alınmış *Codex Peireseianus* isimli bir el yazmasında keşfedilmiştir. 1634 yılında yayınlanan eser zaman zaman *Excerpta Valesiana* ve *Peiresciana* olarak adlandırılmıştır. Bu eserde Cassius Dio'nun tarihinden 415 alıntı söz konusudur. 2. *De Sententiis*: On ve on birinci yüzyılda kaleme alınmış bir Vatikan Parşömeninde karşımıza çıkan alıntıdır. Dio'ya ait olduğu iddia edilen söz konusu atıflar Roma tarihinin neredeyse tamamını kapsamaktadır. 3. *De Legationibus*: Dokuz el yazması olarak karşımıza çıkan bu eser, yabancı ulusların Roma'ya, Roma'nın da yabancı uluslara göndermiş olduğu elçiler ile ilgili anekdotları içermektedir. 4. *Papaz Maximus Florigeium*: Cassius Dio'dan yapılmış alıntılarını içeren altı el yazmasını içermektedir. 5. Bekker'in *Anecdota Graeca*'sında yayınlanan kısa söz dizimsel sözlük: (*περὶ Συνατάξεως*): Cassius Dio'dan yapılmış yaklaşık 140 adet kısa alıntı içermektedir. 6. Suidas'ın hazırlamış olduğu *Etymologicum Magnum* isimli sözlük. bk. Cary, E., *age.*, s. XX, XXI.

⁸⁹ Zonaras, on ikinci yüzyılın ilk yarısında İmparator I. Alexis Comnenus'un özel sekreteridir. Zonaras daha sonra *Athos* dağındaki bir manastıra inzivaya çekilmiş ve kendisini edebi işler yapmaya adanmıştır. Bırakmış olduğu en önemli eser onsekiz kitaptan oluşan, yaratılıştan İmparator I. Alexis'in 1118'e ölümüne kadar dünya tarihi *Ἐπιτομὴ ἱστοριῶν*'dur. Aeneas'ın ana karaya çıkışından MÖ 146'ya kadarki Roma Tarihi'ni kapsayan VII-IX. kitaplarda temel kaynak olarak Cassius Dio'yu kullanmıştır. Ksiphilinus, 1071-78 yılları arasında İmparator VII. Ducas'ın talebi üzerine XXXVI-LXXX. kitapların özetini çıkaran *Constantinople*'li keşiştir. Cassius Dio'nun LXI-LXXX. kitaplar için referans alınan temel kaynak Ksiphilinus'tur. Yazarın kaleme aldığı çalışma onaltı el yazması sayesinde günümüze ulaşmıştır. Geri kalan kısmı ise on beşinci yüzyılda kaleme alınmış iki el yazmasından, Vaticanus 145 ve Coislianus 320, elde edilmiştir. On ikinci yüzyılda tarihsel ve mitolojik öyküleri kaleme alan İonnes Tzetzes, Cassius Dio'nun eserinden söz etmiştir. Yine on ikinci yüzyıl otoritesi olan *Thessalonica*'lı piskopos Eustathius, sekizinci yüzyılda yaşamış dini bir yazar olan İonnes Damascenus, Roma Cumhuriyetinin magistratlarını kaleme alan, altıncı yüzyılda yaşamış İonnes Laurentius Lydus, yedinci yüzyıl tarihçisi olan İonnes Antiochenus, on birinci yüzyılda yaşamış olan tarihçi Cedrenus, Cassius Dio'nun eserinden yararlanmışlardır. bk. E., Cary, *age.*, s. XXI, XXII, XXIII, XXIV.

Cassius Dio'nun, Hellence yazılmış araştırmalarının ve yirmi iki yıllık çalışmasının sonunda ortaya çıkan, seksen kitaptan oluşan *Roma Tarihi* adlı eserinden, özgün biçimleriyle günümüze kalan kısımlar MÖ 68-10 yıllarına ilişkin 36.-54. kitaplardır. MÖ 9 - MS 46 yıllarını ele alan 55.-60. kitaplar (Pompeius'un doğu seferi ve VI. Mithridates'in ölümünden Marcus Vespasianus Agrippa'nın ölümüne kadar olan dönem) ve İmparator Caracalla'nın ölümünden Elagabalus'un hükümdarlığının ortalarına kadar ki döneme ilişkin 79. ve 80. kitaplar, fragmanlar halinde elimize geçmiştir.⁹⁰ Son kitap (80. kitap) imparator Severus Alexander'in hükümdarlık yıllarını kapsamaktadır. Eser, özellikle Bizans Dönemi'nde önem kazanarak, sıkça kullanılmaya başlanmıştır. Ksilippinos ve Zonaras'ın özetleri sayesinde kaybolan bölümler hakkında bilgi sahibi olmaktayız.

Sonuç olarak, soylu bir aileden gelen Cassius Dio, Anadolu'da (Bithynia-Nicaea= Nikaia; = Bugünkü İzmit) doğmasına ve Hellence yazmasına rağmen Roma soylusu olarak görülmüş ve Latinizm propagandası yapmıştır. Hellen eğitimi ve kültürüyle yetişmiş bir kişi olmasına rağmen, O'nun bütün fikirleri, tutumları, bakış açısı Romalıdır.

Kariyeri ile dikkatleri üzerine çekmiş ve neredeyse tamamen siyaset ve siyasi kurumlar ile ilgilenmiştir. Babasının yanında başladığı devlet kariyerinde *militum laticlavus*, *praetor*, *consul*, *curator* ve *senatus* üyesi gibi önemli görevlere gelmiştir. Özellikle Severus Hanedanı tarafından büyük saygı görmüştür. Bunun nedeni de bu hanedanın iktidarı ele geçirmesindeki katkılarıdır. Yazar, çağdaş olaylar için önemli bir şahit olmuştur ve deneyimleri aracılığıyla tarihin siyasi yönü üzerine özellikle imparatorluk döneminin değerli bir yorumcusu olmuştur.

Devlet adamı olması, hiç kuşkusuz ki tarih yazıcılığını da etkilemiş, devletin üstünlüğünü ön plana çıkaran bir anlayış ile tarih eserini yazmıştır. Hellence yazdığı seksen kitaplık *Roma Tarihi* adlı eseri, yaklaşık bin yıllık dönemi kapsamaması ve özellikle imparatorluk döneminin başlangıcı ile ilgili verdiği bilgiler, Roma tarihçiliği açısından eserin önemli bir nitelik kazanmasını sağlamıştır. Eser aynı şekilde Cumhuriyet, İmparatorluğun kuruluşu ve yükselişi aşamalarıyla ilgili, zaman zaman kuşkulu veriler içermesine rağmen, önemli bir bilgi kaynağıdır. Eser "Eski" ve "Yeni" Roma arasında bir aracı görevi üstlenmiştir. Cassius Dio'nun yazdığı bu eser

⁹⁰ İplikçioğlu, B., *age.*, s. 402.

önemini Roma Dönemi'nde değil de Bizans Dönemi'nde kazanmıştır. Bu durumun nedenini İmparatorluğun içinde bulunduğu “Üçüncü Yüzyıl Krizi” ve bundan sonra yıkılışa kadar olan sürede yaşanan çalkantılı dönemde aramak gerekir.

Cassius Dio eserinde annalistik bir tutum izlemiştir. Yazar olayları yıllara göre gruplamış ve özellikle yöneticilerin isimlerini vererek, devlet kayıtlarının kullanılmasına özen göstermiştir. Bu açıdan baktığımızda Cassius Dio'nun belgeciliğe dayalı bir tarih anlayışına sahip olduğunu söyleyebiliriz. Kullandığı belgelerin tek yanlı olması, olayların aktarımı sırasında toplumun geniş kesimlere ilişkin gözlem ve bilgilere yer vermemesi, Cassius Dio'nun tarihçiliğine karşı ciddi eleştirilere neden olmuştur.

Tamamen Romalı bir bakış açısına sahip olan Cassius Dio'nun, bir senator olarak monarşiye bağlı olduğunu görüyoruz. *Senatus*'un İmparatora boyun eğmesinden yanadır, muhalefete karşı sabırsızdır. 229 yılında ikinci *consul*'lüğü zamanında *praetor* muhafızlarına karşı verdiği mücadeleyi kazanamayacağını anlayınca ve rahatsızlanınca Bithynia'ya dönmüş ve yaşamını orada tamamlamıştır.

Anadolu kültüründen çıkan ve Hellen kökenli bir devlet adamı olan Cassius Dio, iyi bir Roma yurttaşı ve Roma İmparatorluğu'nun en ateşli savunucularından biri olmuştur. Cassius Dio, olayları Romalı gözüyle görmüş, Roma kaynaklarını kullanmış, Roma tarih geleneğini takip ederek, Romalılar hakkında bağımsız ve tarafsız bir şekilde eserini yazmıştır. İmparatorluk dönemi için önemli bir kaynak olan eseri kaleme alan Cassius Dio, yıl bazlı tarih yazımının son önemli yazarıdır.

İmparatorluk döneminin en önemli tarihçisi Cassius Dio, anlatımında sıkıcı olan konulardan, gereksiz detaylardan ve abartılardan kaçınmıştır. Aynı zamanda iyi bir hatip olan yazar hem dil açısından hem de düşünce açısından Thukydides'ten etkilenmiştir. Yöntem olarak yazar birebir Thukydides'i örnek almıştır diyebiliriz. Dilbilimsel açıdan baktığımızda Thukydides ile aynı bakış açısına sahip olduğunu görmekteyiz.

Hellen edebiyat ve kültürüyle yetişmiş bir insan olan Cassius Dio, Roma Devleti'ni yüceltmek için *Roma Tarihi* adlı eserini yazmıştır. Roma Devleti'nin siyasi ve ulusal geleneklerini yazdığı bu eser, bugün modern tarihçilerin sık sık başvurduğu kapsamlı bir kaynaktır.

KAYNAKÇA VE KISALTMALAR

- Aalders, G. J. D., "Cassius Dio and the Greek World", *Mnemosyne*, Fourth Series, vol. 39, Fasc. ¾, UTC 1986, s. 282-304.
- Ameling, W., "Cassius Dio und Bithynien", *Epigraphica Anatolica*, Heft. 4, Bonn 1984, s. 123-138.
- Barnes, T. D., "The Composition of Cassius Dio's Roman History", *Phoenix*, vol. 38, no. 3, Classical Association of Canada, Toronto 1984, s. 240-255.
- Boissevain, U. P., *Cassii Dionis Cocceiani Historiarum Romanarum Quae Supersunt*, Berlin 1955.
- Cary, E., *Dio's Roman History I*, Loeb Classical Library, London-New York 1914.
- Dio Cass. Dio Cassius. Ursulus Philippus Boissevain, *Cassii Dionis Cocceiani Historiarum Romanarum I-II-III-IV*, Berlin 1955.
- Fomin, A., *How Dio Wrote History: Dio Cassius' Intellectual, Historical and Literary Techniques*, New Brunswick, New Jersey 2015.
- Gowing, M., "Dio's Name", *Classical Philology*, vol. 85, no.1, Chicago 1990, s. 49-54.
- Harrington, J. D., "Cassius Dio as a Military Historian", *Acta Classica*, vol. 20, Classical Association of South Africa 1977, s. 159-165.
- Hillen, H. J., *Cassius Dio Römische Geschichte*, Band I., Berlin 2012.
- Hist. Aug., Comm., *Historiae Augustae Scriptores, Commodus*. (çevrimiçi) <http://www.perseus.tufts.edu/hopper>.
- Howatson, M. C., *Oxford Antikçağ Sözlüğü*, çev. Faruk Ersöz, İstanbul 2013.
- Höfner, M. J., "Die zeitgenössische Geschichte des Cassius Dio", *Rhenisches Museum für Philologie*, vol. 27, Frankfurt am Main 1872, s. 156-158.
- İplikçioğlu, B., *Eski Batı Tarihi I: Giriş, Kaynaklar, Bibliyografya*, TTK, Ankara 1997.
- Kaya, M. A., "Roma İmparatorluğu'nu Yöneten Suriyeli Kadınlar", *Belleten* 257, TTK, Ankara 2006, s. 63-82.
- Kaya, M. A., *Roma'nın Afrikalı İmparatoru Septimius Severus*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2008.
- Kozan, M., "Tarihi Kaynaklar Işığında III. Yüzyılda Gotların Akdeniz'de Gerçekleştirdiği Korsanlık ve Yağma Faaliyetleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 36, C.8, 2015, s. 357-363.

- Marincola, J., *Authority and Tradition in Ancient Historiography*, Cambridge-New York 1997.
- Millar, F., *A Study of Cassius Dio*, Oxford 1964.
- Parker, H. M. D., *The Roman Legions*, Oxford 1928.
- RE *Paulys Real Encyclopädie der classischen Altertumwissenschaft*, München.
- Schwarz, E., "Cassius", *RE III*, Stuttgart 1899, s. 1684-1722.
- Stahl, J. M., "Zu Dio Cassius", *Rhenisches Museum für Philologie*, vol. 21, Frankfurt am Main 1866, s. 311-313.
- Syme, R., *Sallust*, Berkeley-Los Angeles, University of California Press 1964.
- TTK, *Türk Tarih Kurumu*, Ankara.
- Tac. *ann.*, Tacitus, *Annales*. çev. Bedia Demiriş, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları 2002.
- William, S., *Classical Dictionary of Biography, Mythology and Geography*, New York 1850.
- Wilson, N., *Encyclopedia of Ancient Greece*, New York-London, Routledge Taylor & Francis Group, 2006.
- Woodcock, P. G., *Concise Dictionary of Ancient History, Philosophical Library*, New York 1955.